

Osmanlı devlet ve toplum hayatında 16 ncı yüzyıldan sonra hissedilen bunalım dolayısıyla devlet adamı ve bürokratlar padişahlara veya sadrazamlarına risaleler ve lâyhalar sunuyordu. Bunlar bir yerde klasik nasihatnâme türünde eserler olmakla beraber, önemli farkı çağdaş bunalımın üzerinde çok durup bunun nedenlerine işaret etmeleri ve teferruatlı tasvirler yapmalarıdır. İşte *Kitabu Mesâlihi'l-Müslimîn* yeni bulunan bu tür ilginç raporlardan biridir. Muhtemelen bir sadrazama sunulmuştur. Bu nedenle neşri ve incelenmesi XVII nci yüzyıl tarihimiz için önemli bir katkıdır.

Bu eser Prof. Y. Yücel'e göre 1639-40 tarihlerinde kaleme alınmış ve sadrazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa'ya sunulmuştur. (s. 4-5) Risale 52 babdan meydana gelmektedir. Eserde kopuk, eksik sahifeler de vardır. Prof. Yücel'in ön incelemesi ile birlikte bu risale Osmanlı tarihinin araştırılması gereken bir dönemi için aydınlatıcı kaynaklardan biridir.

*

AMNON COHEN: *Palestine in the 18th Century-Patterns of Government and Administration* the Magnus Press, The Hebrew University, Jerusalem 1973. XVI + 344 sahife. (A III - 8321).

Kitaba 18. y.y.'da Osmanlı İmparatorluğunun çöküntü veya değişim döneminde Filistin bölgesindeki idarenin tanımıyla giriliyor. Filistin coğrafi bölgesi o sırada Sidon (Sayda) eyaleti ve Şam'ın güney sancaklarından müteşekkildir. Mahalli nüfus guruplarının, eski hanedanların idareyi ne şekilde ele aldıkları ve bu ailelerin, statüleri inceleniyor. 18. yüzyılın, İmparatorluğun her yanında bu gibi hanedanların yükseldiği bir dönem olduğu göze alınır, kitabın bu bölümünde ilginç bilgiler verildiği anlaşılır. Yazar Osmanlıca, Arapça kaynaklar yanında o çağın İbranice kaynaklarını ve malzemesini de kullanıyor.

İkinci bölümde idari taksimat ve özellikle Akra'nın inkişafı ele alınıyor. Hayfa, Akra gibi sahil merkezlerinin inkişafı, batı pazarları ile başlayan iktisadi bütünleşmeyi anlamak bakımından yararlı bir inceleme konusudur. İdare bölümünde mali idari konular, ordu sorunları ele alınıyor.

*

STANFORD J. SHAW, *Between Old and New, The Ottoman Empire under Sultan Selim III*. Harvard Univ. Press. Cambridge-Mass. 1971. (A IV - 1247).

III. Selim döneminde Osmanlı İmparatorluğunun geçirdiği ıslahatın karşılaştığı zorluklar ve sonuçlar hakkında Shaw'un uzun zamandır çıkardığı makale ve yeni araştırmaların sonuçlarını sunduğu bir eser... II nci Selim'in şehzadeligindeki eğitimiyle başlayan eserde, Avusturya ve Rusya ile yapılan savaşlar, (III. Mustafa devri) ve Sultan I. Abdülhamit yönetiminin sorunları ele alındıktan sonra, III. Selim saltanatı ve *Nizam-ı Cedid* dönemine geçiliyor. *Meclis-i Meşveret* gibi harp dönemi reformlarından sonra reformcu grubun niteliği IX. bölümde

ele alınıyor. X. bölümde askeri reformlara değiniliyor. Aynı şekilde donanmanın yenilenmesi (XII. bölüm), idari, ekonomik ve sosyal reformlar (XIII. bölüm) ele alınıyor. XIV. bölümde yazar III. Selim devrini batıya açılan bir pencere olarak değerlendirmektedir. Kitabın son bölümleri İmparatorluğun parçalanması, eyaletlerdeki karışıklıklar ve derebeylerinin ortaya çıkıp kuvvetlenişi, Avrupa Devletlerinin yarattığı doğu sorunu ve Osmanlı ülkeleri üzerindeki nüfus mücadelelerini ele alıyor. III üncü Selim devri gerici bir direniş ve isyanla kapandı. S. Shaw, belge ve orijinal eserlere dayanarak önemli bir hükümdarın saltanat dönemini ele almaktadır.

*

Wien 1529 - *Die erste Türkenbelagerung*, Historisches Museum der Stadt Wien, Hermann Böhlhaus, Wien, 1979. (A IV - 4227).

Viyana Şehri Tarih Müzesinin bir sergi için hazırladığı bu edisyonda şu makaleler yer almaktadır: Günter Dürriegl, *İlk Türk Kuşatması* s. 7-34, Robert Waissenberger, *Reformasyonun ilk yıllarında Viyana'nın dahili vaziyeti* s. 35-46, Renata Kassal-Mikula, *İlk Türk Kuşatması sırasında Viyana'da Resim, Mimari ve Plâstik Sanatları* s. 47-58, Floridus Röhrig, *16. Asır başlarında Kilise* s. 59-64, Karl Teply, *Türk Efsanelerinde Viyana (Kızıl) Altın Elmada Buluşalım* s. 65-76, Adelbert Schusser, *1554-1556 da Viyana'da Para İşleri*, s. 77-82, Hans Bisanz, *Olaydan Efsaneye Viyana 1529* s. 83-92, Markus Köhbach, *1529 olayının İbrahim Peçevi'deki yazılışının İstvanfy'nin Osmanlıca redaksiyonundaki durumunu*, ele alıyor. s. 93-106, Ünsal Yücel, *Türk silahları ve harf tekniği* s. 107-122, Wilhelm Hein'in *Türk Seramik ve halı sanatı* s. 123-126, ve Yavuz Ercan'ın *15-16. asırda Osmanlı azınlıklarının durumu* s. 127-159 üzerindeki makaleleri ile derleme bitiyor.

*

The Ulemà in Modern History "*Asian and African Studies*", İsrail Oriental Society, vol 7, 1971. Ed. Gabriel Baer, 275 sahife. (A III - 5999).

Osmanlı İmparatorluğunda ulemanın durumu sadece klasik devir İslam devletlerinin ve toplumunun etüdüyle anlaşılacak gibi değildir. Ulemanın gerek eğitim gerek meslekteki terfi ve geçişleri, bundan başka bu sınıfın toplum tarihinde oynadığı rol farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle Osmanlı ulemasının bütün imparatorluk sathındaki durumunu ele alan monografik çalışmalar konuyu anlamakta yararlı olmaktadır. İsmi geçen derlemede, Uriel Heyd'in ulema sınıfının alt tabaka üyeleri ve seçkin grubun arasındaki farklılığa işaret eden yazısından hareketle, Avigdor Levy, II. Mahmut reformları döneminde alt tabaka üyelerinin resmi politikaya karşı tutumlarının gelişimini ele almaktadır. (s. 13-41) Gene Moshe Ma'oz Suriye şehirlerindeki zengin ulemanın durumunu ve bu reform döneminde bunların kitle ile çatışmasını ele almaktadır. (s. 77-88) Shahed ise Mısır'daki ulemanın, sosyal kökeni hakkında başlıca *Mubarak*'ın "Khitat" eserine başvurarak yaptığı araştırmayı sunuyor. Ona göre Mısır uleması çoğunluk köy ve küçük şehir kökenlidir (s. 41-76).